

2017, No 1–2, 175–178

ИЛИЯНА ГЕНЕВ-ПУХАЛЕВА
Силезийски университет –
Катовице
✉ ilianag@interia.pl

ПЕТЪР СОТИРОВ
Университет „Мария Кюри-Склодовска“ –
Люблин
✉ sotirow@wp.pl

ПРОЕКТЪТ *EUROJOS* НА ПОЛСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ И БЪЛГАРСКОТО УЧАСТИЕ В НЕГО

Анотация:

Научният материал е посветен на научноизследователския проект на Полската академия на науките, известен като *EUROJOS*, който има за цел съпоставителното проучване на славянската езиково-културна картина на света. Представят се накратко: историята на проекта, неговите инициатори и ръководители, обектът, целите и теоретично-методологичните му основи. Отделено е внимание на крайния продукт на проекта – многотомната публикация с оригинално заглавие „*Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*” (‘Аксиологичен лексикон на славяните и техните съседи’), като се посочват съответни библиографски данни за издадените досега томовете. Изтъква се мащабът на инициативата и нейният международен характер, а също така значението на *EUROJOS* за развитието на славянската хуманитаристика. Българското участие в проекта е оценено като активно и забележимо, тъй като се проявява в две направления: (1) чрез изследванията, посветени на българската езиково-културна картина на ценностите, и (2) чрез участието на български учени, които в рамките на *EUROJOS* проучват както българската, така и новогръцката аксиосфера.

Ключови думи:

EUROJOS, етнолингвистика, езикова картина на света, ценности, славяни

Абревиатурата *EUROJOS* (от *euro*- ‘евро-’ и *JOS* < *językowy obraz świata* ‘езикова картина на света’) назовава научноизследователски проект на Полската академия на науките (ПАН), чието първоначално пълно заглавие е *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym (EUROJOS)* (‘Езиково-културната картина на славяните в съпоставителен аспект’) и работно за краткост *EUROJOS*. Инициативата е на проф. Йежи Бартмински и проектът стартира през 2009 г. под формата на т.нар. „конверсаториум“ с афилиация към Института по славистика на ПАН. Учреденият тогава научен съвет има международен състав от изтъкнати лингвисти, като Полша се представлява от Йежи Бартмински, Войцех Хлебда, Мачей Абрамович, Ядвига Пузинина, Рената Гжегорчи-

кова, Збигнев Грен, Ханна Поповска-Таборска, Михаел Флайшер и Йежи Жмудзки, а чуждестранните участници са Анна Вежбицка (Австралия), Светлана Толстая (Русия), Елена Березович (Русия), Алекси Юдин (Белгия) и Йорг Цинкен (Великобритания). През периода 2009–2012 г. се провеждат редица работни срещи и семинари, които допринасят за кристализирането на теоретичните и методологичните основи на проект, който през 2015 г. печели конкурс за грант в рамките на Националната програма за развитие на хуманитарните науки на Министерството на науката и висшето образование на Полша¹. Главен ръководител на *EUROJOS* и в действителност негов *spiritus movens* е проф. Йежи Бартмински, а ролята на основни съизпълнители е възложена на проф. Войчех Хлебда и д-р Ивона Белинска-Гарджел, която е и секретар на проекта. Съгласно намерението на създателите на *EUROJOS* негов краен материален продукт е многотомната публикация под заглавие *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów* (съкратено LASiS, вж. Лексикон 2015) (*Аксиологичен лексикон на славяните и техните съседи*)². Нематериалният ефект на *EUROJOS* обаче е не по-малко значим от написания текст и той се състои в ангажирането на повече от сто учени от около двадесет страни с изучаването на фундаменталните за съвременното ни – и в частност за европейската култура – ценности, с убеждението, че са познаваеми чрез езика. Авторският колектив на *EUROJOS* обединява усилията си за изработването на единен понятиен, терминологичен и методологичен инструментариум за описание на ценностите, който е приложим в широк контекст – не само славянски и не само европейски. Вярваме, че заедно с постиженията на полската етнолингвистика това ще ситуира *EUROJOS* в редиците на лингвистичните школи с разпознаваем облик и със значим принос в изучаването на човека чрез неговите езикови изяви.

Вследствие на задълбочена селекция в рамките на един по-разширен списък от ценностни концепти, заемащи висока позиция в европейската аксиосфера, авторите на *EUROJOS* определят за свой изследователски обект следните пет концепта: дом, Европа, свобода, труд / работа, чест / достойнство. На тях именно се посветени поредните томове на Аксиологичния лексикон (LASiS). Статиите, включени в отделните томове на Лексикона, представят реконструкции на ценностите, базирани се на три типа езикови данни: речникови, анкетни и текстови. Реконструкциите са издържани в духа на постулатите на когнитивната лингвистика, които Йежи Бартмински разработва в многобройни свои трудове (вж. напр. Бартмински 2005, 2006, 2007, 2009; също Бартмински и др. 2008).

¹ Проект № 12Н 12 0182 81, оригинално название: „*Metody analizy językowego obrazu świata (JOS) w kontekście badań porównawczych*” (*Методи за анализ на езиковата картина на света (ЕКС) в контекста на сравнителните изследвания*) (вж. online: ispan.waw.pl/projekty-naukowe [15.03.2017]).

² Досега са публикувани 3 тома от *Лексикона* (вж. библиографията в края).

Отличителна черта на проекта и същевременно условие за съпоставимост на описанията на отделните езици е прилагането на общ понятиен и терминологичен апарат, използването на сходни източници, усвояването на подобен начин на дефиниране на значенията. Важен елемент от възприетия в изследването *tertium comparationis* е привличането за анализ на три типа данни, които се смятат за представителни за общонародните езици: 1) системни данни (вкл. лексикографски), 2) анкетни данни и 3) текстови данни, ексцерпирани от корпуси и от вискотиражната преса. По думите на Йежи Бартмински цел на авторите е не да дефинират понятията в логическия смисъл, а да диагностицират специфичното разбиране на носителите на съответния език за изучаваните ценности. Това налага избора на субективистичната концепция, наречена „когнитивна дефиниция“, за инструмент за експлициране на значенията. Тази концепция се стреми не толкова към обективизиране на описанието на значенията, колкото към улавянето на това, как говорещите разбират значенията на думите (Бартмински 2015: 11).

Всяка от конструиранията по сходен начин статии в Аксиологичния лексикон съдържа: обзор на най-важните изследвания за съответната ценност в съответния език, литература и култура, анализ на трите типа езикови данни (системни, анкетни и текстови), синтетична когнитивна дефиниция, описание на профилите на изследвания концепт в различни типове дискурс, релевантни по отношение на концепта (вж. Бартмински и др. 1998).

Българското присъствие в проекта *EUROJOS* е активно и осезаемо и то се проявява в две направления: от една страна, чрез изследванията, посветени на българската езиково-културна картина на ценностите, а от друга, чрез участието на български учени. Изследвания за избраните концепти в българския език са извършени съответно от: дом – Мария Китанова (вж. Лексикон 2015), труд – Марияна Витанова (Лексикон 2016), чест / достойнство – Петър Сотиров, Илияна Генов-Пухалева (Лексикон 2017), Европа – Наталия Длугош, свобода – Калина Мичева-Пейчева (под печат). Координатор на българското участие в проекта *EUROJOS* е проф. д.ф.н. Петър Сотиров, който едновременно е и научен редактор на тома, посветен на концепта чест / достойнство (Лексикон 2017).

Прави впечатление, че проучването на новогръцката аксиосфера в рамките на проекта *EUROJOS* се реализира основно от български специалисти по новогръцки език и литература. Концептът дом в новогръцкия език е проучен от Христина Марку (Лексикон 2015), чест / достойнство – от Илияна Генов-Пухалева и Евелина Минева (Лексикон 2017), Европа – от Илияна Генов-Пухалева (в съавторство с Александра Йеоаниду; под печат).

Заслужава да се отбележи, че с публикуването на изследванията, посветени на петте споменати концепта, работата по проекта *EUROJOS*

не спира. Вземайки предвид отбелязания дотук успех, както и отговаряйки на желанието на голям брой учени от различни европейски и неевропейски научни центрове, координаторите на проекта решиха неговият живот да бъде продължен чрез разработката на когнитивни дефиниции на следващите 10 концепта: демокрация, родина, семейство, толерантност, солидарност, душа, здраве, справедливост, патриотизъм, народ. Радостно е също, че българското участие ще бъде забележимо и в продължението на *EUROJOS*, тъй като вече са постъпили заявки на български учени за участие в проекта във връзка с всеки от изброените концепти.

Литература

- Бартмински 2005: Бартминский, Е. *Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике*. Москва: Индрик, 2005, 527 с.
- Бартмински 2006: Bartmiński, J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006, 318 s.
- Бартмински 2007: Bartmiński, J. *Stereotypy mieszkają w języku: studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007, 360 s.
- Бартмински 2009: Bartmiński, J. *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*, London: Equinox Publishing Ltd., 2009, 272 p.
- Бартмински 2015: Bartmiński, J. *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony?* In: *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*. Tom 1: *Dom*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015, s. 7–13.
- Бартмински и др. 2008: Bartmiński, J., W. Chlebda. *Jak badać językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów? // Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury*, 2008, № 20, s. 11–27.
- Бартмински и др. 1998: Bartmiński, J., S. Niebrzegowska. *Profile a podmiotowa interpretacja świata*. In: *Profilowanie w języku i w tekście*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998, s. 211–223.
- Лексикон 2015: Bartmiński, J., Bielińska-Gardziel, I., Żywicka, B. (Red.). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów. Tom 1: Dom*, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015. 504 s.
- Лексикон 2016: Bartmiński, J., Mazurkewicz-Brzozowska, M., Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Red.). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów. Tom 3: Praca*, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2016, 455 s.
- Лексикон 2017: Sotirov, P., Ajdacić, D. (Red.). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów. Tom 5: Honor*, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017, 433 s.